

5 Recensies Mark Insingel - Eenzaam lichaam

Insingel schrijver

door Wim van Rooy

Het was, als ik het goed heb, van 1983 geleden dat de stilste en intiemste auteur uit ons taalgebied, Mark Insingel, nog een roman had gepubliceerd. En nu, zoals steeds met weinig tromgeroffel en in het licht van het schemerduister, is daar *Eenzaam Lichaam*, een titel die ik in verband wil brengen met het pseudoniem Insingel. Naast eigennuttig en anti-productivistisch taalgebruik rest de laat twintigste-eeuwer enkel het lijfelijke lichaam, al is het dan eenzaam en omsingeld. De schrijver van dit proza is 'insingeld'. Dit neologisme geeft weer hoe de auteur de omwereld inschat: als een bedreiging van de fysieke en psychische integriteit van de persoon, de systemische wereld als een veelvraat die inbreekt in wat het wezen van een mens uitmaakt, zijn intimiteit. Daarbij liet Insingel nooit enige twijfel bestaan over zijn maatschappelijke engagement, zijn fulgurante kritiek op een systeem dat geen kans laat aan wat Habermas de leefwereld noemt. Die systeemaversie heeft hij altijd geuit via taalkritiek en een particulier taalgebruik dat als een zuur moest inwerken op de tentakels van een organisme dat in staat was alles op te vreten en repressief tolerant weer uit te kotsen. Aldus wou Insingel een tegencultuur creëren die nog slechts uit woorden bestaat. Voor de luie lezer niet altijd makkelijk om te volgen.

En dan is er nu die perfect leesbare roman, een lange reeks mijmeringen over zijn ouders, zijn vriendin en het vlees. Op een soms tergende manier beent Insingel de dingen uit, benoemt ze, met twijfel als grondhouding. Nooit las ik een roman met meer vraagtekens. De rondige analyse die hij voor zichzelf (en de lezer?) tracht te maken van delen van zijn leven en zijn afkomst leidt in fine tot nog meer twijfels en - hoe kan het anders? - een open einde.

Eenzaam Lichaam is een lange tobberij over de vraag welk beeld hij als mens (en een beetje als auteur) bij de andere zal achterlaten. In die trage bespiegeling schuilt de fundamentele zwakheid van de auteur maar tegelijk een fenomenologie van de perceptie. Insingel is - ik vermoed onbewust - meer dan schatplichtig aan de Franse filosoof Maurice Merleau-Ponty. Ik citeer uit het mooie woord vooraf van Claude Lefort in het onlangs bij Ambo verschenen Oog

en Geest. Een filosofisch Essay over de Waarneming in de Kunst. Sprekende over het lichaam haalt Lefort deze perfecte woorden, die zich als een bezwering aaneenrijgen, van Merleau-Ponty naar voren:

'Een menselijk lichaam is daar wanneer zich tussen het ziende en het zichtbare, tussen het voelende en het voelbare, tussen het ene oog en het andere, tussen hand en hand een soort wederzijds kruisen voltrekt, wanneer de vonk is ontstoken van het waarneembare dat waarneemt, wanneer dit vuur gaat branden dat pas zal uitdoven als een toevallige gebeurtenis van het lichaam ongedaan maakt wat geen enkel toeval had kunnen laten ontstaan.' Via het spreken over zijn ouders en via een fragiele uiteenzetting met zijn vriendin vertoont zich een angstige, onrustige, dociele man die naar woorden zoekt om portretjes te tekenen, standbeeldjes op te richten van mensen wier werkelijkheid, ervaringen, gewaarwordingen, voorstellingen, denkbeelden en verwachtingen hij uiteindelijk geen deel kan uitmaken. De realiteit is voor de auteur Insingel intrinsiek verdacht, al kan hij niet zonder haar, is hij niet tegen haar opgewassen en representeert ze in extremis de blik van de ander die hem steeds overwint en die doet denken aan de schuld van de zondeval.

Het is tekenend dat het portret dat Insingel van zijn vader schetst ook op hem van toepassing kan zijn, op een verfijnde en gesofisticeerde manier weliswaar, moderner door de zelfanalyse maar toch frappant gelijkend: schuld- en minderwaardigheidsgevoelens zijn legio en het zelfbeeld van de auteur wordt genadeloos van vele vraagtekens voorzien, terwijl zijn narciseme van een erg milde soort is.

Toch is deze roman, in tegenstelling tot wat men zou denken, van een draaglijke zwaarte omdat de sombermans in Insingel in evenwicht wordt gehouden door een soms erg reflexieve erotisering van het bestaan. Ook op dat terrein is er dus sprake van moeizaamheid. Bij de auteur gaat niets als vanzelf en dat maakt hem herkenbaar voor de geheime compagnie van melancholici over wie de Deense romancier Jens Peter Jacobsen het had in zijn *Frau Marie Grubbe* (1876). De liefde wordt als paradox beleefd ('Ik verlies me in jou, ik ben niet verloren dan in jou en alleen in jou ben ik niet verloren') maar ook ervaren als het enige moment waarin alle codes van de maatschappij hun zin verliezen, waarin bevrediging altijd zelfbevrediging is, waarin de angst voor verlies altijd op de loer ligt. Dit moet uitmonden in de heroïek van de berusting,

ook al blijft men het geloof in het absolute zo lang mogelijk en tegen beter weten in koesteren.

Deze roman is van een zacht soort grimmigheid: het lichaam blijft, zoals in de titel, eenzaam, altijd uitgeleverd aan de blik van de ander. Insingel zet zijn specifieke handtekening onder de condition humaine en geeft daarmee te kennen, althans volgens wat ik erin gelezen heb: niet veel soeps, dat leven, maar, zoals we allen blijven geloven, hoop doet leven. In die zin moeten we het open einde maar durven interpreteren: we leven het leven omdat we niet anders kunnen; we klampen ons vast aan het enige dat verlossing kan bieden, aan een liefdevol bestaan, maar ook dat is alles wel beschouwd vol gevaren. Die wentelen we af en we beginnen opnieuw, niet bloot zoals de dichter maar beladen.

Bron: *Kunst & Cultuur* (Paleis voor Schone Kunsten, Brussel), januari 1997

Nijdige pijn

door Jos Borré

'Tussen Klara en mij wordt de relatie niet in stand gehouden door plicht, wetten of belangen, ze wordt gevoed door genot en de voortdurende verwachting van genot. Generositeit en vrijmoedigheid gaan hand in hand: zich blootgeven is de intiemste vorm van geven, kijken is krijgen, verlangen en bevestiging wachten elkaar op.'

Mark Insinghel publiceert al meer dan dertig jaar en gaandeweg heeft zijn proza (net als zijn poëzie) zo niet aansluiting gevonden bij de traditionele schrijftuur, dan toch aan toegankelijkheid gewonnen. Zijn jongste roman, *Eenzaam lichaam*, valt op door de helderheid en de zelfverzekerde formulering, door het persoonlijke getuigenis en de openlijke gevoeligheid van de tekst. Weer is het thema aan de orde dat in zijn jongste publicaties steeds nadrukkelijker op de voorgrond is getreden: de ontrafeling van verhoudingen, de beschrijving van relaties tussen mensen, met een betrokken 'ik' als uitgangspunt en als voorwerp van analyse.

Insinghel schrijft nog altijd geen 'verhalend' proza als je dit opvat als een vertelling met dialogen en beschrijvingen en een ontwikkeling naar een ontknoping. Dialogen komen in deze tekst niet voor, en de 'ontwikkeling' van het gegeven wordt niet lineair weergegeven, maar in de vorm van korte flitsen uit bepaalde stadia. Als notities zoals je die in een dagboek zou maken, als verslagen van ontmoetingen en gesprekken, maar vooral als reflecties bij dit alles. Hierdoor gaat het in deze tekst niet zozeer om die ene verhouding van de ik-persoon met Klara, als wel - of ten minste evenzeer - om een generaliserende analyse van verhoudingen. Kijk wat er gebeurt in de relaties tussen mannen en vrouwen, zie hoe ze verknocht zijn, hoe ze aan elkaar gewend raken, hoe ze intimiteit uitwisselen, hoe ze seksualiteit beleven, welke irritaties kunnen gaan spelen, hoe ze ongewild van elkaar vervreemden, hoe de passie ondergraven wordt. De personages die hierbij op het toneel verschijnen worden psychologisch weinig flatterend in beeld gebracht. De ouders van de verteller, die hij vaak bezoekt en met wie hij banaliteiten uitwisselt. Uitgeleefd en bezwaard door fysiek en psychologisch ongemak tellen zij in de beslotenheid van hun huis de dagen af, niet langer ontvankelijk voor veranderingen. Daartegenover de door lichamelijke gedomineerde relatie

van de ik met Klara, de erotische spanning, de verkenning van hun verhouding, de verwachting van verrassingen. Ten slotte de uit het verleden opduikende Lucie, de dubbelzinnige spanning van een relatie die werd afgebroken voor ze begon. Al deze personages zet Insingel in het naakte licht van een realistische, ongeromanceerde levensvisie, waarin de erotiek, het genot van de sensualiteit de enige, maar superieure manifestatie is van de drang om zich vrij te maken van persoonlijke beperkingen. De tekst wasemt op sommige plaatsen intens de erotisch geladen intimiteit uit van de verhouding tussen de verteller en Klara. Waar het gaat over de impasse van de ouders, over hun mislukking om uit de greep van hun lijdzaamheid in het verleden te ontsnappen, is hij doordrongen van afstandelijke weemoed, als om de angst voor de mogelijke eigen mislukking in bedwang te houden. Want ook in de zelfanalyse onziet de ik zichzelf niet, gaat hij geen enkele zwakheid uit de weg. Wat is te verkiezen: de nijldige pijn van de scheiding, waar altijd iemand de dupe van is, of de veroordeling tot levenslange onveranderlijkheid en ongevoeligheid. 'Gevoelens: als ze vlug veranderen zijn ze niet echt, en evenmin als ze niet veranderen.' Het is ook nooit goed.

Bron: *De Morgen*, 26-12-1996

Intiem dagboek

Een Mark Insingel van vlees en bloed

door Geert Van der Speeten

De teksten van Mark Insingel worden vaak met muzikale composities vergeleken, maar je kan ze evengoed een hoog podiumgehalte toedichten. Ooit inspireerde het buitenissige *Wanneer een Dame een Heer de hand drukt* (1974) conservatoriumstudenten tot een experimenteel luisterspel. Insingels nieuwe roman, *Eenzaam lichaam*, zou stof kunnen bieden voor een delicate monoloog. Verteltheater van de intimistische, taalgevoelige soort, zoals Bob De Moor, Dirk Roothoofd of hun talrijke zielsverwanten die recent op de scène brachten. In een snoer van fragmenten komt een verteller aan het woord, een observator. Duidelijk een man op de achtergrond. Hij analyseert lijfelijkheid, van zichzelf en van anderen. Constant betrapt hij zichzelf en gaat hij na hoe zijn lichaam zich gedraagt. Bijvoorbeeld wanneer het verward geraakt in een plotse verliefdheid - één lijn in het boek. De totale overgave die hij beleeft in een onstuimige verhouding met Klara, botst op grenzen en kan niet anders dan slecht aflopen. Al gauw wordt het droombeeld van een versmelting van geliefden aan stukken geslagen. Blootgeven wordt synoniem voor ensceneren, verhullen. De roes van genot kantelt in een boosaardig spel met winnaars en verliezers, enkel uit op zelfbevestiging en zelfbevrediging. Die uitbraakpoging, die rusteloosheid van zoekende lichamen vindt in het boek een tegenhanger in een andere verhaallijn. Hier overheerst gereserveerdheid, remming ook, de nederigheid die een conservatieve leefomgeving oplegt. Het is de wereld van de ouderen: van zorgzame moeders, soezende vaders in stofjassen, een oude buurman op sloffen.

De ik-persoon observeert liefdevol, maar vaak ook ongemakkelijk en ongegeneerd. Heel teder maakt hij het proces van het ouder worden, constateert onhandigheden en het resultaat: vlekken op een broek. Maar als een vreemde beweegt hij zich ook tussen deze bloemkwekers en schilders, kleine middenstanders die zichzelf voortdurend censureren. Wat de anderen er wel van zouden kunnen denken, vragen ze zich af bij alles wat enigszins uit de band springt. Constant houden ze een onzichtbare norm voor ogen: die van het fatsoen. Hoe echt zijn hun gevoelens? En hoe echt die van de ik-figuur, in zijn onvermogen om met iemand om te gaan en echt vat op de ander te krijgen?

Een centraal beeld in *Eenzaam lichaam* is dat van vivisectie. Om de griezel in zichzelf te temmen, roept de ik-figuur zich de eigen organen, botten en spieren voor de geest. 'Slagers en chirurgen, die bekend staan als viriel, kan ik me niet voorstellen dan als twijfelaars die met hun tweestrijd voortdurend komaf maken', bedenkt hij.

Ook Mark Insingel heeft iets van een chirurg. De vrijpostigheid van het ontleden, de chirurgische precisie waarmee hij dat doet in heldere gedachten en trefzekere zinnen, én het opeenstapelen van onzekerheden en twijfels in de vorm van talrijke vraagzinnen die tot reflectie aanporren: dat is in een notendop wat de schrijftuur van de auteur typeert. Iets te gemakkelijk wordt Mark Insingel vastgepind op het formalisme van de jaren zeventig, op het strakke Mondriaan-karakter van zijn vroege werk. Boek na boek bouwde hij gesloten mentale werelden, elk met hun eigen dwingende logica, waarmee men hem in de hoek van de taalvirtuosen drumde, de 'schrijvers aan een opus'. Het klopt: vaak drukte Insingel vernuftige structuren als rasters op zijn romans en gedichten, en maakte ze tot taalmechaniekjes die voor schrijver en lezer een bevrijdende uitwerking moesten hebben. Ze leken 'bedacht'.

In *Eenzaam lichaam* is dat raster onzichtbaar. Het ruime baan voor een organisch ritme van wisselende perspectieven, een zeldzame helderheid van stijl, rake observaties waarbij de lezer zich vaak betrappt voelt. De fragmentjes gaan glanzen zoals in dat knappe werkje *Mijn Territorium* (1982), waarin een ik-figuur een inventaris van zichzelf opmaakt en steeds opnieuw een mentaal landgoed afbakent. Ook daar gaat de relatie met een vrouw teloor door toe-eigening. Liefhebben wordt lief hébben voor het hoofdpersonage van *Mijn Territorium*.

Eenzaam lichaam is een veel persoonlijker boek. Het pendelt tussen een biecht van de ik-figuur en een intiem dagboek, waarin anekdotes, overwegingen en twijfels elkaar aflossen. De personages die erin voorkomen, zijn geen abstracte modellen, geen pure taalwezens zoals men die bij Insingel nogal eens aantreft. Wel mensen van vlees en bloed die in al hun kwetsbaarheid worden geportretteerd, in een ontroerend kleinood van een miniaturist.

Bron: *Standaard der Letteren*, 19-12-1996

Eenzaam is het lichaam

***Eenzaam lichaam* van Mark Insingel: een intieme en vooral confronterende spiegel**

door Hans Vandevoorde

'Ik heb bij Klara gehuild, een paar keer heeft ze me helemaal in de war gezien, ik was in grote verlegenheid, ik heb me ook aangesteld tegenover haar en tegenover anderen waar ze bij was, zo erg dat ik er achteraf beschaamd over was. Alleen al deze dingen hebben tussen ons een intimiteit doen ontstaan die niet meer zou kunnen worden teniet gedaan, tenzij door voor te wenden dat ik zou veranderd zijn, dat het allemaal verkeerd begrepen is of dat ik wat geënceneerd zou hebben. Privacy is tussen ons volkomen onbelangrijk geworden, maar als het ooit uit geraakt, zal ik het aanvoelen alsof de mijne geweld werd aangedaan, alsof ik met mijn onvolmaaktheden te kijk sta, vernederd en weerloos, terwijl zij vrijuit gaat.'

Dit fragment zou zo uit het onnavolgbare essay *De taal der verliefden* van Roland Barthes kunnen komen. Het boek waaruit wordt geciteerd, verdient evenzeer de cultstatus als dat van de Franse criticus. Het bevat zoveel wijsheid en banale praat over liefde en seks dat je moeiteloos uit elke bladzijde kunt citeren.

Al is het even rijk en intiem als de *Fragments d'un discours amoureux* van Barthes, toch wijkt *Eenzaam lichaam* er sterk van af.

Je kunt het boek immers ook lezen als een theatermonoloog of een liefdesroman: je volgt de verliefdheid, de begeerte, de jaloezie, de eerste kreuken in het laken van de liefde, de verwijdering en de scheiding. De man vertelt over Klara, zijn geliefde, en tussendoor ook over een vroegere kennis Lucie, die nog meer dan zijn vriendin het fantasma van het ongeremde, zinnelijke genot lijkt te belichamen. Op het einde ontmoet hij Lucie opnieuw en dit lijkt het begin van een nieuwe verliefdheid.

Eenzaam lichaam gaat over de liefde, maar - en dat is een fundamentele verschil met Barthes - evenzeer over het ouder worden. Op 121 pagina's weeft de auteur door de liefdesrelatie een tweede, even diepgaand verhaal: dat van zijn ouders die oud en ongelukkig op hun dood lijken te wachten. Dit verhaal bevat schrijnende portretten van de vader en enkele andere familieleden.

Maar *Eenzaam lichaam* is ook een zelfportret van een kwetsbare, overgevoelige verteller, met zijn remmingen en complexen, zijn fanatisme en verbeeldingen. Zo herkenbaar en toch zo intiem dat het een confronterende spiegel wordt. Wie heeft er bijvoorbeeld geen spijt van wat hij in zijn kindertijd verzuimd heeft te doen? Die kindertijd is een tijd van lichamelijke taboes, maar ook van de eerste doorbreking van die taboes. De auteur geeft dit weer in een prachtig ingehouden fragment. 'Ik had een hond. Een jongen met een hond was een vertrouwd beeld, iedereen vond dat gewoon, bij vele mensen wekte het sympathie, niemand stelde zich daar vragen bij. Met een hond, ook een kat, kon je doen wat meestal ondenkbaar of vies was als je het zou doen met vriendjes, met je moeder, in alle geval met jezelf. Knuffelen, aaien en liefkozen, omhelzen en je laten likken, stoeien, alle vormen van aanraking, ontdekking en onderwerping, zoals het je uitkomt, zoals het je door lust of fantasie wordt ingegeven. Met een dier kon het haast allemaal gebeuren terwijl anderen vriendelijk toekeken, alsof ze niet herkenden wat zich onder hun ogen afspeelde, alsof het niet datzelfde was dat, in andere omstandigheden, ongemakkelijk maakte, het schaamrood naar de wangen joeg, banvloeken uitlokte, verbijstering wekte.'

Eenzaam lichaam is echter vooral een boek over het lichaam, dat voor de verteller kwetsbaarder is dan de geest. Door het lichaam heen beleeft de mens alles: zijn eenzaamheid, zijn genot, zijn doodsangst. In het eenzaam lichaam komen liefde en ouderdom samen. Eenzaam is het lichaam op de ogenblikken dat de geliefde er niet is of het genot voorbij is, eenzaam is het lichaam als oud en versleten is. 'Oud zijn wil zeggen: bij het raam zitten.' De verteller wordt zich door een korte afwezigheid van de geliefde bewust van zijn doodsangst en trekt zich daarna meer en meer terug uit zijn liefdesrelatie. Heel subtiel en pijnlijk wordt de verwijdering weer door het lichaam geregistreerd: 'In bed nam ze me wel om zo te zeggen het werk uit handen, al vlug begon ze me af te zuigen, terwijl ik het lag aan te zien en tevergeefs naar iets opwindends aan haar lichaam zocht, kwam ik klaar, ze slikte alles door, geduldig en zorgvuldig, ze likte het schoon, glimlachte, kwam in mijn armen liggen (...), we keuvelden, het was vertrouwd, zelfs aangenaam, ik hield alleen mijn hoofd licht afgewend, ik verdroeg haar adem niet meer.'

Eenzaam lichaam is helemaal geschreven in dergelijke zuivere onopgesmukte taal, die ook de poëzie van de auteur zo kenmerkt: 'om niet afgewezen te worden konden we in een uiterste geval nog afwijzen.'

Nooit vervalt hij in een vrijblijvend woordspel, altijd beschikt hij over een speciale voelhoorn voor de taal waarin de verknechting, het plichtsgevoel en de klassenverschillen naar boven komen. De auteur verloochent hier ook niet zijn ideologisch wantrouwen in het conventionele verhaal: hij blijft fragmentarisch en associatief schrijven zoals in vroeger werk. Het verhaal loopt voort via emoties, gedachten en gesprekken, niet zozeer via gebeurtenissen. Toch zit er een duidelijke lijn in het boek en een verrassende eerlijkheid die het haast een autobiografisch karakter geeft.

Het getuigt van zo'n doorgedreven verinnerlijking en bij momenten van zo'n bizarre droomverbeelding, dat zelfs als je niet zou weten dat Maurice Gilliams één van de grote voorbeelden van de auteur was, je toch aan hem zou denken. Maar dan wel aan een mentor die tevreden constateert dat zijn geestelijke zoon op zijn eigen manier zijn evenknie is geworden. *Eenzaam lichaam* is geschreven door een auteur die een bepaalde reputatie heeft, tegen wiens werk tal van vooroordelen bestaan omdat hij ooit zoals zovelen van zijn generatie - zoals de jongste Staatsprijswinnaar Leo Pleysier - als een experimenteel schrijver is begonnen. Maar dit boek bewijst nog maar eens dat zo'n lange, solitaire weg de moeite loont. Zijn auteursnaam: Mark Insingel. Vergeet desnoods zijn naam, lees traag zijn boek.

Bron: *Knack*, 17-11-1996

Het vlees en de woorden

door HW

Mark Insingel (1935) debuteerde op 27-jarige leeftijd met de dichtbundel *Drijfhout*, waarna nog zeven dichtbundels volgden, met als voorlopig laatste *De druiven die te hoog hangen* uit 1994. Zijn prozadebuut verscheen in 1966 (*Een getergde jager*), waarna nog negen titels volgden. Voor zijn proza werd hij bekroond met de Visser-Neerlandiaprijs en onderscheiden door de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Van de meeste van zijn boeken verscheen een Engelse, van sommige ook een Duitse vertaling. Over zijn vorige prozaboek *De een en de ander*, schreef de Nederlandse criticus T. van Deel in *Trouw*: 'Insingel dwingt grote bewondering af door de consequentheid van zijn opzet, de zuiverheid van zijn zinsbouw, de overwogenheid van zijn inhoud.' Hetzelfde kan van zijn nieuwe roman worden gezegd.

In *Eenzaam lichaam* worden twee verhalen expliciet verteld, en een derde verhaal impliciet. Dit derde verhaal benadrukt het thema van de roman (namelijk de onontkoombare eenzaamheid van het eigen lichaam) en krijgt slechts gaandeweg gestalte dankzij de eerste twee verhalen, die in afwisselende tekstblokken door elkaar worden verteld. Zo wordt een liefdesverhaal verweven met het verhaal van de aftakeling van een oud paar, met herinneringen, gedachten en beschouwingen van de verteller. Zoals vaker het geval is bij Insingel, knoopt het einde van het verhaal ten slotte weer aan bij het begin, waardoor de compositie doet denken aan de herhalende en in elkaar grijpende delen van een muziekstuk. Maar men zou het ook kunnen lezen als een intiem dagboek of een theatermonoloog. Het eerste verhaal vertelt over het ouder worden van een vader die zich meer en meer bewust wordt van gemaakte fouten en gemiste kansen. Het tweede verhaal evoceert een passionele liefde tussen zijn zoon en een zekere Klara, die we leren kennen door het relaas en de gedachten van haar minnaar, de ik-persoon. Hun liefde laait aanvankelijk hoog op, waarna ze ook weer afneemt en ten slotte doodbloedt. Wanneer voor de vader het levenseinde nadert, en wanneer de relatie tussen het hoofdpersoonage en Klara ten einde is, is meteen ook het derde verhaal verteld: dat we in (en met) het eigen lichaam altijd alleen zijn. Liefde is een cyclus met op- en neergaande bewegingen, net als het leven zelf.

Belangrijker dan deze boodschap is de manier waarop Insingel haar heeft verwoord. Het boek telt nauwelijks 120 bladzijden (op klein formaat) met opvallend veel witregels. Het lijkt een miniatuurroman te zijn om snel te verslinden, maar uiteindelijk is het dat niet: *Eenzaam lichaam* is meeslepend en intrigerend, en kluistert de lezer van de eerste tot de laatste bladzijde.

Misschien omdat het verhaal steeds abstract en concreet tegelijk blijft: soms mysterieus in zijn details, maar herkenbaar als geheel. Deze dubbele gelaagdheid zit verankerd in de vorm van de roman. Insingel maakt geen gebruik van de traditionele evolutie in de verhaallijn - die niet meer is dan een opeenvolging van gebeurtenissen - maar verkiest een associatieve opbouw, waarbij op het eerste gezicht losstaande verhaalelementen elkaar opvolgen en nuanceren tot ze een herkenbare realiteit oproepen. Zo beschrijven de verschillende fragmenten niet het proces van oud of eenzaam worden, maar verwoorden ze veeleer het besef oud of eenzaam te zijn.

Op deze associatieve manier omzeilt Insingel het gevaar tot hineininterpretieren van een levensverhaal, een automatisme dat hij herkent (en schuwt) in de psyche van de mens. De neiging om het verleden tot een (chrono)logisch geheel te kneden, doorziet hij in de roman op blz. 80: 'Klara houdt er wel van honderduit te vertellen, maar het is een middel om haar leven te verdichten en te ensceneren. Het is een creatieve aangelegenheid en tegelijk een erotische: de hele tijd wendt ze voor te ontbloten, maar ze blijft verhullen, alsof ze voor iemand danst die ze geil en gefrustreerd zal achterlaten.'

De genadeloze openheid waarmee de verteller het hele boek door zijn gedachten tot op de draad ontrafelt en zijn gevoelens ontleedt tot op het bot, bezorgt de lezer een gevoel van herkenning en beklemming. De directe verwoording van erotische ervaringen contrasteert fel met de ontzuisterende inzichten in de menselijke natuur, de mannelijke aard, de seksuele driften. De nagestreefde bevrediging wordt steeds voorafgegaan door het besef dat liefde en passie een toestand zijn van zelfbegoocheling en zinsverbijstering. Over liefdesgevoelens wordt bijvoorbeeld opgemerkt: 'Als ze vlug veranderen, zijn ze niet echt, en evenmin als ze niet veranderen.'

Eenzaam lichaam is een roman over de onmogelijkheid van de liefde en over 'de kwaliteit van het leven: alsof het om vlees gaat. Maar gaat het dan niet om vlees?'

Bron: *De Financieel-Economische Tijd/Het Financieel Dagblad*, 20-10-1996